

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 6 Issue 1, p. 123-137, January 2014

Modern Mısır Eğitim Sisteminin Temelleri The Roots of Modern Education System in Egypt

Dr.Ahmet Emin Osmanoğlu
Kafkas Üniversitesi - Kars

Öz: Bu çalışma modern Mısır eğitim sisteminin 19. ve 20. yüzyıllarda geçirdiği dört oluşum dönemini incelemektedir. Kavalalı Mehmed Ali Paşa ve halefleri döneminde ordunun moderleştirilmesi ve doktor ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla ilk defa geleneksel İslamî eğitim veren okulların yanına teknik modern okullar açılmıştır. İngiliz sömürgeci döneminde (1882-1922) eğitim İngilizlerin ihtiyaçlarına göre şekillenmiş, bağımsız krallık döneminde (1922-1952) işe eğitim sisteminde sürekli değişiklikler yapılması bir istikrarsızlığa sebep olmuştur. 1952'den bugüne uzanan Millî cumhuriyet döneminde ise 1980'lere kadar Arap sosyalizmi eğitim sisteminin merkezine yerleştirilmiş ve Mısır'da yetişen nesilleri etkisi altına almıştır.

Anahtar Kelimeler: Mısır, Eğitim, Osmanlı Devleti, Fransa, İngiltere.

Abstract: This study examines the four periods of the modern Egyptian education system in the nineteenth and the twentieth centuries. In the first period in order to modernize the military and train more physicians Muhammad Ali Pasha and his successors for the first time introduced technical schools along with traditional Islamic educational institutions. During the British colonial rule (1882-1922), the Egyptian education system was shaped according to the British needs, while in the monarchy period (1922-52) new educational reforms being constantly introduced caused instability. Eventually in the national republic period, which reaches to today, Arab socialism became the dominant component of the education system and highly influenced generations of Egyptians.

Keywords: Egypt, Education, Ottoman Empire, France, England

Giriş

Nil Vadisi'nde yerleşim M.Ö. 7000'li yıllarda başlamıştır. Tapınaklarda fizik, astronomi, geometri, coğrafya, matematik, ölçüm, tıp, ahlak, müzik, boyama ve resim öğretimi yapıldığına dair tespit edilen kalıntılar M.Ö. 3000'de başlayan Firavunlar çağında eğitim ve öğretimin oldukça ileri seviyede olduğunu göstermektedir.¹

Eski Mısır'da yükseköğretim dünya çapında meşhur olmuştur. Değişik disiplinlerde profesyonel eğitim verilmiştir. Memphis, Thebes, Heracleopolis gibi şehir merkezlerinde ileri düzeyde eğitim veren merkezler kurulmuştur.

Mısır'daki öğretimin etkililiği ve etkinliği yüzyıllar boyunca sürmüştür, felsefe tarihinin önemli bir periyodu olan klasik dönemin meşhur filozofları Mısır medeniyetinden yoğun olarak etkilenmişlerdir. Öyle ki, Avrupa medeniyetinin beşiği sayılan Yunanistan, gücünü Mısır'dan almıştır.² Mısır, Büyük İskender'in M.Ö. 332'de Mısır'ı işgal etmesinden sonra Hellenistik dünyanın öğrenim merkezi olmuştur. Antikçağın ilk üniversitesi I. Ptolemaios (M.Ö. 304-284) tarafından burada kurulmuştur. İskenderiyye; Ptolemik ve Greko-Romen

¹Rebecca Maslow Ferguson, (2002). "Egypt" in *World Education Encyclopedia: A Survey of Educational Systems Worldwide*, vol. 1, ed. Rebecca Maslow Ferguson et al., (California: Gale Group, 2002), 384.

²Martin Bernal, *Kara Atena*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1987).

JHS

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

döneminde Roma ve Atina gibi bir üniversite şehri yapılmıştır. Kütüphanesinde 500 bin ciltten fazla kitap vardı.

Mısır'da eğitim 2. yüzyıldan itibaren Hristiyanlığın etkisine girmiş ve bu durum 7. yüzyıla kadar devam etmiştir. 7. yüzyılda Mısır İslâm dünyasının bir parçası olmuştur. Medreseler ve camiler bu dönemin üniversiteleri idiler. Ezher Camii, Kahire'de 972'de kurulmuştur. İslâm fetihleriyle birlikte 7. yüzyılın ikinci yarısından başlayıp günümüzde de etkisini sürdüren İslâmî karakterli eğitim görülmeye başlamıştır. Mescid ve Kur'ân-ı Kerim okulları bu dönemin yegâne eğitim kurumları olmuştur. Bu kurumlarda verilmiş olan eğitim günümüzde de sürmekle beraber bunların yanı sıra 19. yüzyıldan itibaren batı tarzı modern eğitim de Mısır'a ithal edilmiştir.³

1. Kavalalı Mehmed Ali Paşa ve Halefleri Döneminde Eğitim

Mısır modernite sürecine Osmanlı Devleti'nin eyaleti olarak girmiştir. Eyaletin yöneticileri Türk, halkı Araptı. Yönetenler ve yönetilenler Müslümandı. Bu aralarındaki meşruiyeti sağlamaktaydı. Göreceli olarak homojen ve tarım toplumuydular.

Mısır'da ilk eğitim kademesi veya ilköğretim okulları olarak Kuttablar veya Kur'an-ı Kerim okulları kurulmuştu. Kuttablara kızlar ve erkekler herhangi bir yaş sınırı gözetilmeksizin alınmıştır. Onlara okuma, yazma ve aritmetik öğretilmiştir. Ayrıca, Kur'an-ı Kerim'in bir kısmı veya tamamı ezberletilmiştir.⁴ Medreseler ve camiler İslâmî eğitim üzerine uzmanlaşmıştı. İsteyen herkesin katılımına açıktı. İlerleme konu konu veya çalışılan kaynak ile ölçülürdü. Sene sonu imtihanları veya diplomalar yoktu. Kavramsal olarak ayrıca bir ortaöğretim kurumu yoktu. Yetişkinler ve gençler konulara bağlı olarak bir arada eğitim görmekteydiler. 975 senesinde önce Şia ekolünün, 1171'de Selahaddin Eyyubi'nin Mısır ele geçmesiyle Ehl-i Sünnet itikadının yayılması amacıyla kurulan El-Ezher Üniversitesi Kahire'de İslâmî öğrenime liderlik etmekteydi. İngilizlerin 1882'de Mısır'da hakimiyet kurmalarından sonra İslâmî reformizmi savunmak üzere yeniden düzenlenen bu okul din adamları, dinî mahkemeler için hâkimler, İslâmî okullar için öğretmenler yetiştirmekteydi. Kültürel mirasın aktarımı ve devamlılığını sağlamaktaydı.⁵

19. yüzyılın başlarında orduyu yeniden organize etmek için yeni tip eğitime ihtiyaç duyulmuştur. Mısırlı olmayan yöneticiler orduyu Mısırlılar arasından oluşturmak zorunda kalmışlardır. Çünkü Sudan ve Arnavutlardan asker alma teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁶

1805–1848 yılları arasında Mısır'ı yöneten Vali Mehmed Ali Paşa iki başlı eğitim anlayışı uygulamıştır. Geleneksel okulların yanına modern okullar açılmıştır. 1816'da ilk modern okul kurulmuştur. Askerî yüksekokul, deniz okulu, tıp okulu, ecza okulu, veterinerlik, metalurji mühendisliği, güzel sanatlar, sulama, ziraat, endüstriyel kimya, jinekoloji ve ebelik, yabancı diller, muhasebecilik ve idarecilik okullarının kurulmaları 1830'a kadar

³Ahmad Essam Abou Helwa, "Macro-Planning of Post Secondary Education: A Strategic Plan for Egypt's Human Resource Development in a Period of Transition." (Ph.D. diss., Kansas State University, 1984).

⁴ Mohammad Harby and Affifi el-Hadi, "Education in Modern Egypt," *International Review of Education*, (1958): 429.

⁵ David C. Kinsey, "Colonialism and Education," *Comparative Education Review*, 15 (1971):173, accessed July 03, 2008.

⁶ Salama I. Hammad, "Some Notes on Educational Change in Egypt," *Journal of Educational Sociology*. 29 (1956): 306.

JHS
124

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

tamamlanmıştır. Açılan okulların en meşhuru lisan okuludur. Çeviri eğitimi vermesi amaçlanmıştır.⁷ Esas olarak askerî amaçları olan bu okullar Harbiye Bakanlığı'na idare edilmiştir.⁸ 1827 ve 1843 seneleri arasında askerî okullar; donanma akademileri, piyade, süvari ve topçu okulları kurulmuştur.⁹

Mısır'da eğitim reformları askerî zorunluluklarla doğmuştur. Her durumda eğitim gelişmeleri modern savunma ihtiyacı ile ilgilidir. Ordu kuvvetlerini güçlendirmek ve subayların Avrupa savaş metotlarını öğrenmeleri için yeni okullar açılmıştır. Modern okullar modern bir ordunun ihtiyaç duyduğu çeşitli uzmanlıklara kadrolar sağlamak için açılmıştır. Böylece birçok sayıda ve tipte geleneksel İslâmî eğitim veren okullar yanında teknik askerî okullar çoğalmıştır. Bunlar askerî güçler ve bürokrasi için özel konularda eğitilmiş uzmanlar sağlamak için tasarlanmıştır. Ancak, bu kurumlar kendi problemleriyle doğmuşlardır. En önemli problemleri kalite ve yeterli öğretim materyali bulamamaktı. Kuttablar yeterli kazanmış öğrenci üretmediklerinden sistemi beslemek için önce orta, sonra ilköğretim seviyesi okulları açılmıştır.¹⁰ Böylece modern eğitim üç kademededen oluşturulmuştur. Böylesi bir sistem ancak merkezî bir yönetimle sağlanabilirdi. Bu sebeple Okullar Kurulu, "Divanü'l-Medaris", Mısır'ın ilk Eğitim Bakanlığı olarak kurulmuştur. 1838'de bu düzenleme yerine oturmuştur. Bütün bunlar yapılırken yeni eğitime karşı bir direniş de görülmüştür. Yeni eğitimin ürünleri olan mezunlar doktor, mühendis vs. oluyorlardı ama halkın manevî hayatlarından kopmuşlardı.¹¹

Mehmed Ali Paşa modern okullar kurarken bir yandan da yurt dışına öğrenciler göndermiştir. 1809-1848 seneleri arasında 349 öğrenci Avrupa'ya tıp, mühendislik, yönetim, gemi yapımı, askerî bilimler gibi birçok modern uzmanlık alanlarında eğitim almak için gitmiştir. Bunların çoğu Fransa'ya gönderilmiştir. Mehmed Ali'nin halefleri I. Abbas (1848-1854) ve Said (1854-1863) Paşalar döneminde eğitimde yeni gelişmeler görülmemiştir.¹² Sadece 1859'da mülkiye kurulmuştur. Sivil kurumlar ve bürokrasi için adam yetiştirilmiştir.¹³

Mısır'da modern eğitimin ikinci evresi 1860'larda başlamıştır. Bu evrede askerî olmayan okulların kurulmasına yoğunlaşmıştır. İsmail Paşa (1867-1879) döneminde büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Eğitim reformları yeniden başlamıştır. Ali Paşa Mübarek bunlara önderlik etmiştir.¹⁴ Mısır eğitim reformlarını yaparken Osmanlı gibi Fransa'yı model almıştır. Fransa bu durumu memnuniyetle karşılamıştır. Nitekim Fransa Ortadoğu'da nüfuzunu artırmak istemekteydi. Bu sebeple Mısırlı idarecilere çeşitli tavsiyeler vermiş, reformları teşvik etmiştir. Fransa'dan gönderilen subaylar, öğretmenler, uzmanlar modern okulların kuruluş ve idaresinde yardımcı olmuşlardır.¹⁵

1867'de ilk eğitim kanunu kabul edilmiştir. 1869 ve 1878 arasında okul kayıtlanmalarında artış olmuştur. Ali Paşa Mübarek devlet eğitiminde sorumluluk alan ilk

⁷ Ferguson, "Egypt", 386.

⁸ Mohammad K. Helme, *Estratejeyya Tatver al-Tarbeyya al-Arabeyya, al-Namuzaj al-Misre le-Estratajeyya, al-Ta'lem, Nadwa Ettehad el-Muallemen al-Arab*. (al-Kahera: Jamea al-Duwal Arabeyya, 1994) 30-31.

⁹ Abou-Helwa, "Macro-Planning of Post", 39.

¹⁰ Joseph S. Szyliowicz, "Education and Political Development in Turkey, Egypt, and Iran," *Comparative Education Review*, 13 (1969): 150-151.

¹¹ Hammad, "Some Notes on Educational," 305, 306; Abou-Helwa, "Macro-Planning of Post", 40.

¹² Abou-Helwa, "Macro-Planning of Post", 42.

¹³ Szyliowicz, "Education and Political Development", 152.

¹⁴ Kinsey, "Colonialism and Education," 175.

¹⁵ Szyliowicz, agm, 153.

Mısırlı Arap'tır. Mübarek yeni programların ilk ürünü olan öğrencileri Paris'e çalışmalarını için göndermiştir. Karma bir eğitim uygulamıştır. Yeni karma eğitim formu misyonerlere karşı bir hareket oluşturmayı amaçlamıştır. Kuttab okullarını modernize ederek mektepleri oluşturmuştur. Daha milliyetçi bir eğitim sisteminin temelini kurmayı planlamıştır.

1871'de Darü'l-Ulûm açılmıştır. Okul programı İslâmî bilimleri, öğrencilerin daha önce edindikleri matematik, tarih, coğrafya, fen gibi temel seviyede öğretilen modern bilimlerle ilgili dersleri içermiştir. Yeni tip Müslüman hâkim ve avukat yetiştirmek için bir bölüm açılmış, kamu ile alakalı İslâmî dersler de okul programına eklenmiştir. Dersler ulema tarafından sunulmuştur. Derslere el-Ezher'den ileri yaşta öğrenciler, modern eğitimli birkaç Mısırlı ve kendilerine simultane Arapça çevirilerin yapıldığı yabancılar katılmıştır. Darü'l-Ulûm daha sonra el-Ezherli öğrencilerin yeni ilköğretim seviyesi okullarına öğretmen olarak yetiştirilmelerini sağlamak amacıyla düzenli okula çevrilmiştir. Böylece, okul öğretim açısından geleneksel konularda yükseköğretim ve modern konularda ilköğretim seviyesinde eğitim sağlamıştır. Bu durum 20. yüzyılda da devam etmiştir. Gelenek ile modern tarzı birleştiren Darü'l-Ulûm, Ali Paşa Mübarek'in ideal millî okul tarzını yansıtmıştır.

Darü'l-Ulûm öğrencilerin modern devlet okullarına öğretmen olarak yetiştirdikleri bir kanal olmuştur. Öğrenciler bu okulda modern eğitim almışlar, mezun olduktan sonra da Avrupa tipi okullarda ve modernize olmuş kuttab okullarında, Arapça öğretmeni olarak ve bazen modern ders hocaları olarak görev almışlardır. 1880'de bir İsviçrelinin tavsiyesi ile Darü'l Ulûm normal bir devlet okulu olarak yeniden dizayn edilmiştir. Ulema küçük bir el-Ezher olan bu okul üzerindeki hükümet kontrolünden hoşlanmamıştır.¹⁶

Ali Paşa Mübarek yeni enstitüler kurmuştur. El-Ezher'i yeniden organize etmiştir. Bu okulun derslerinde ve organizasyonunda modern eğitim temelli reformlar yapmıştır. El-Ezher Üniversitesi ve bağlı olan kuruluşları köklü değişikliklere uğramış, yeni modern okullarla aynı seviyeye getirilmişlerdir. Bu kapsamda el-Ezher'in orta öğretim aşamasına yabancı dil öğretimi girmiştir. Modern eğitim kendini insanlara ücretsiz olma yoluyla yaklaştırmıştır. İslâmî eğitimin üniversite aşamasına kadar geciktirilmesi ciddî olarak düşünülmüştür. Böylece modern eğitimin temeli genişlemiş ve okul çağındaki çocuklara hak olarak sunulmuştur. 1880'de yeni bir eğitim kanunu kabul edilmiştir.¹⁷ İbrahim Ethem Paşa ve Ali Paşa Mübarek ilk bilimsel topluluğu oluşturmuşlardır: Cemiyete'l-Maarif (Bilgi Cemiyeti) ve Hidivlik Coğrafya Cemiyeti. Yeni yükseköğretim okullarında Mısıroloji disiplini oluşturulmuştur. İlk resmî kız okulu açılmıştır. Yeni Mısır'ın temellerinde bu faaliyetler bulunmaktadır.¹⁸

Yeni okulların ana problemi kalite olmuştur. Öğrencilerin arka planları yeterli değildi. Birçok okul daha çok ilköğretim seviyesinde eğitim vermiştir. Bazı durumlarda ise sadece okuma yazma öğretimi yapılmıştır. Kaliteli hoca bulma sıkıntısı yaşanmıştır. Yurt dışından hocalar getirilmiş, yurt dışına öğrenciler gönderilmiştir. Ancak, bu çözümler yeterli olmamıştır. Eğitim sisteminin farklılaştırılması ve çeşitlendirilmesi devam etmiştir. Yeni eğitim sisteminin kalite eksikliği ve zayıflıklarına rağmen Mısır için önemli neticeleri olmuştur. Birinci olarak, eğitimsel başarı elit olmak için artan bir oranda aranan bir kriter haline gelmiştir. Yeni okullar yeni fikirlerin aktarılmasında kanal vazifesi görmüştür. Mezunları modernizasyon sürecinde etkin rol oynamıştır. Türk-Çerkez egemen sınıfı Mehmed Ali Paşa ve onun haleflerinin politikalarının bir sonucu olarak, kurulan yeni okullarda yetişmiş yerli elitler tarafından değiştirilmiştir. Yeni okulların kurulması yerli Mısırlılara sınıflar arası

¹⁶ Kinsey, "Colonialism and Education," 175.

¹⁷ Hammad, "Some Notes on Educational," 308.

¹⁸ Abou-Helwa, "Macro-Planning of Post", 43.

JHS
126

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*

hareketlilik imkânı tanımıştır. Bürokrasiye ve askeriye geçiş için bir kanal açmıştır. Daha önceleri sosyal tabakalar arası hareketlilik sadece el-Ezher'den alınan dinî eğitim sayesinde olabilmekteydi. Mehmed Ali Paşa yerli Mısırlıları hizmetine alma politikası izlemiştir. Türk ve Çerkezleri asimile ederek yeni bir elit kitle oluşturmuştur. Bu elitin çoğunluğu yeni kurulan modern okullardan mezun olmuş olanlar ve devlet hizmetinde başarıya ulaşmış olanlardı.

Bu dönemde ilkokul birinci kademe seviyesindeki Hristiyan misyoner okullarının yaygınlaşması da hızlanmıştır. Misyoner ve dinî okullar 17. yüzyıla kadar dayanır. 19. yüzyılda belirgin bir artış meydana gelmiştir. Bu okulların çoğu öğrencisi Müslüman değildi. Bunlar modern eğitim metotlarını kullanmaktaydılar.¹⁹

2. Sömürge Döneminde Eğitim

Mısır 1882'de Britanya'nın saldırı ve işgaline uğramıştır. Böylece Mısır'da sömürgecilik dönemi başlamıştır. İngiliz sömürgeciliği ekonomik faydaları maksimize, politik kararsızlığı minimize etmek için yeni okulların sebep olduğu hareketliliği engellemişlerdir ve birçok okul kapatılmıştır.²⁰ İşgal sonrasında sadece İngilizce öğretim yapabilen okullara, daha sonra Arapça ve İngilizce birlikte eğitim verebilecek okulların çalışmasına izin vermişlerdir. Devlet okullarına önem verilmiştir. El-Ezher'in kısıtlı sayıda öğrencisini resmî okulların öğretmen kadrosuna hazırlamak için kurulmuş olan 4 yıllık Darü'l-Ulûm'un modern içeriğine yabancı dil ve pedagoji gibi ilaveler yapılmıştır. Bu özel meslekî yönlendirme sadece sömürge dönemi süresince devam etmiştir. 1889-1891'de Ali Mübarek'e devlet eğitiminde tekrar görev verilmiştir. Darü'l-Ulûm'a reforme edilmiş Kuttaplar için öğretmen eğitimi veren özel bir bölüm eklemiştir. Dinde reformu savunan, el-Ezher'i modernize etme teşebbüsünde az da olsa başarı elde eden, sünnî akidenin temel öğelerine muhalif Muhammed Abduh İngilizlere Darü'l-Ulûm'un Ezher'in yerine yeni bir İslâm Üniversitesi olarak kurulmasını teklif etmiştir. Burayı dinde reforma açık, modernist Müslüman yetiştirme merkezi yapmayı planlamıştır. Müslüman hâkimlerin modernist türünü yetiştirmek için Darü'l-Ulûm'a yeni bir bölüm eklemeyi düşünmüştür. Bu faaliyetler büyük çapta başarısızlığa uğramıştır. Bunun sebebi İngilizlerin Türk kökenli Mısırlıları yeniden faal hale getirmiş olmalarıdır. Türkler dinî ve modern eğitimi sentezlemeyi düşünmemişlerdir. El-Ezher'in az sayıdaki öğrencisi reforme edilmiş, henüz gelişmemiş ve itibarı olmayan bu İslâmî alanla ilgilenmektense modern sektörlerde görev yapmayı tercih etmişlerdir.

İngilizler Ali Mübarek'in planlarının bir kısmını yüksek maliyetli olduğu gerekçesiyle reddetmişlerdir. Ancak asıl neden Darü'l-Ulûm'un siyasî ve fanatik iddiaların rekabet edeceği bir okul haline getirilmeye başlandığını fark etmeleri olmuştur. İngilizlerin Mısır'daki eğitim müşaviri, eğitim faaliyetlerini 30 sene kontrol eden Douglas Dunlop, 1895'te Ali Mübarek'in Darü'l-Ulûm'a yaptığı ilaveleri iptal etmiştir. Bununla birlikte, Darü'l-Ulûm'a, yeni model devlet okullarına yetiştirmek üzere öğretmen eğitimi veren bir okul eklemiştir. Bu okul programı çok daha pratik olarak tasarlanmıştır. Yönetiminde Mısırlı bir Arap görevlendirilmiştir. Okul programında İslâmî bilimler ile Arapça ve modern konular dengelenmiştir. Okul 10 sene boyunca devlet okulları için eğitimli yerli öğretmen sağlamada tek kaynak olmuştur. Ancak mezun olan öğretmen miktarı ihtiyacı karşılamamıştır. Öğretmenler için maaşların yükseltildiği ilan edilip yeni açılımlar yapıldıktan sonra bu okulların kayıtlarında fark edilir bir artış olmuştur. Doğrudan İngiliz yönetimi sona erdiğinde Darü'l-Ulûm'da bir hazırlık bölümü oluşturulmuştur. Burası devlet ortaöğretim okulu gibi organize edilmiştir. Bakelorya seviyesinde diploma vermiştir. El-Ezher bu okulun öğrenci

¹⁹ Szyliowicz, "Education and Political Development", 152-155.

²⁰ Szyliowicz, agm, 156.

JHS
127

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

kaynağı olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır. Çünkü kendi kendisini besleyebilecek alt yapısı kurulmuştur. İngiliz sömürgesi döneminde Darü'l-Ulûm'da çeşitli modern ve geleneksel konuların öğretimi ile ilgili eğitimsel sentezler denenmiştir. Fakat başarıya ulaşamamıştır. İngilizler bir taraftan kuttabları reforme ederken bir taraftan da Mısırlıların kuttablara katılımlarını teşvik etmişler, diğer taraftan da bu yeni okulları son basamak haline getirmişlerdir. Bu okullardan modern devlet okullarına geçişe izin vermemişlerdir. Modern devlet okulları devlet istihdamına odaklı okullardır. Kitle için eğitim ile elit için eğitim arasındaki eski çift başlılık daha da keskin hale getirilmiştir. Eyalet Divanları reforme edilen okullara öğretmen sağlayacak öğretmen eğitimi kurumlarının varlıklarına izin vermiş ve onların kurulmalarına yardım etmiştir. Fakat öğrencilerine, devlet okullarına yönelmemeleri için, yabancı dil öğretilmesi ve modern konuların öğretimi yasaklanmıştır.

1883-1907 seneleri arasında İngiltere'nin Mısır'daki sömürge valisi olarak görev yapan Lord Cromer'in İngiltere'ye dönmesinden sonra milliyetçilik hareketlerinde artış gözlemlenmiştir. Sömürge idarecileri ile 1906'da Mısırlı ve milliyetçi olan Eğitim Bakanı olan Saad Zağlul arasında yapılan görüşmede Mısırlılara geçici bazı imtiyazlar verilmiştir. Bu imtiyazlar bağlamında modern eğitim almış olan bir grup Mısırlı Arap ilk Mısırlı Üniversitesi'ni kurmak için bir araya gelmişlerdir. Bu birliktelik İngilizlerin sürdürdükleri meslek okulları ile ilgili yükseköğretim politikasına karşı bir tepkiyi temsil etmiştir. Nitekim yükseköğretim okullarında yabancı dil kullanılmamaktaydı. Mısırlılara sadece doğu ve batı konularında kültürel seviyelerini yükseltmek için genel bir eğitim sağlamışlardır.

1907'de Kadı Okulu açılmıştır. Bu okul kadınlar için yeni bir eğitim sağlama teşebbüsü olmuştur. Okul el-Ezher'e bağlanmıştır. Bununla birlikte Bakanlık temsilcisince teftişe açıldı. El-Ezher'in orta ve yüksek seviyedeki öğrencileri için modern konuların öğretimi Arapça yapılmıştır. Sonradan el-Ezher'in kendi kontrolünü ele almasından sonra modern bileşenleri zayıflamıştır. Darü'l-Ulûm ortaöğretim seviyesinde başlatılmış olan sentezsel eğitimi sürdürmeye devam etmiştir. Yeni tip Müslüman eğitimini içerdiği kadar, İslâmî eğitimde orta öğretim seviyesinin sınırları belirlenmiştir. İki kültürlü bir eğitim veren Darü'l-Ulûm ve onun mezunları Mısır'da ve Arap dünyasında, Arapçanın yenilenmesinde, yeni bir eğitim literatürünün oluşturulmasında lider bir rol oynamışlardır.²¹

Sömürge döneminde eğitim İngiliz politikalarına göre yapılandırılmıştır. Bu süreçte Mısırlılar ve İngiliz olmayan yabancılar özel ve dinî eğitimi genişletmeye çalışmışlardır.²² İngiliz sömürgesi millî eğitime karşı çıkmıştır. Elitist eğitime ağırlık vermiştir. Kitleler için eğitim çok düşük düzeydeki faaliyetleri kapsamıştır.²³

İngilizler eğitim sistemini sınırlı sayıda Mısırlıyı orta ve düşük seviyedeki bürokrasi kademelerine hazırlamak için planlamışlardır. Üniversite eğitimi sağlamamışlardır. Yerli elit oluşumunu engellemişlerdir. Bazı tür temel eğitimi geleneksel kuttablarda kitleler için vermelerinin amacı onların sosyalleşmesini ve statükoyu kabullenmelerini sağlamaktır. Lord Cromer, eğitim harcamalarını kısıtlamıştır. Bazı yükseköğretim kurumlarını kaldırmıştır. İlköğretim ve ortaöğretimde kayıtlınamaları azaltmış ve ilköğretim ücretini yükseltmiştir. Lord Cromer'e göre Mısırlılar eğer eğitim istiyorlarsa maddî karşılığını ödemeliler ya da İngiliz idarecilerinin zekâlarına güvenip okuma yolunu seçmemeliydiler. Cromer, Mısırlı

²¹ Kinsey, "Colonialism and Education," 176-179.

²² Bayoumi Mohamed Dahawy, "Pre-school Education in Egypt, Oman and Japan: A Comparative Perspective," *Journal of Education and Development*, 3 (1993): 31.

²³ Aboud Abd al-Ghane, *Al-Tarbeyya al-Mukarana wa al-Alfeyya al-Salesa wa al-Aydeyolojeyya wa al-Tarbeyya wa al-Nezam al-Alame al-Jaded*. (al-Kahera: Dar al-Fekr al-Arabe, 2000), 524.

JHS
128

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

Üniversitesi'nin kurulmasına karşı çıkmıştır. İngilizler Mısır'dan çekildiklerinde, arkalarında küçük ve parçalı bir eğitim sistemi bırakmışlardır. Eğitim sisteminde iyice kökleşmiş birbirine rakip iki sistem oluşturmuşlardır: Kitleler için geleneksel ve elitler için modern sistem. Buna ilaveten özel okul sistemi elitlerin çocuklarına modern eğitim sağlama teşebbüslerinden dolayı büyümeye devam etmiştir. Mısır eğitim sistemine girmek mümkün olmadığında, yurt dışına başvuru hakkı bulunmaktaydı. Modern sistem devlette istihdam olabilmeyi iyi bir yoluydu. Sistemin program ve yönetimi öncekilerden sert ve daha merkezî idi. Bu durum mühim ölçüde Douglas Dunlop'un çabaları ile olmuştur. İngiliz hâkimiyetinin kurulması ile birlikte eğitim lisansı Fransızca'dan İngilizce'ye dönmüştür. Yurt dışına giden öğrenciler İngiltere'ye gönderilmeye başlanmıştır.²⁴

3. Bağımsız Krallık Döneminde Eğitim

Mısırlılar 1922'de bağımsızlığı kazanır kazanmaz İngiliz işgalinin en zarar verici yönü ile ilgilenecek azaltılan eğitim fırsatlarını düzenlemek için harekete geçmişlerdir. Eğitim için büyük bütçeler hazırlamışlardır.²⁵ Mısır'ın ilk anayasası 1923'te ilkokulu zorunlu ve vatandaşlık hakkı olarak ilan etmiştir.²⁶ Bağımsız Mısır Devleti takip edeceği eğitim politikası konusunda kararsızdı. 1920 ile 1930 arasında deneme yanılma yöntemiyle eğitim politikasını belirlemeye, devletin dönüşümünü ve kalkınma planlarını gerçekleştirmeye çalışmıştır.²⁷ Bu devrede öğretim kademelerinin her birinde reformlar yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Mısır'da 5 farklı eğitim şekli yan yana bulunmaktaydı.

(i) *Geleneksel Sistemler.* Kuttablar ve el-Ezher okul sistemi 19. yüzyıla kadar oldukça etkili olmuştur. Kuttablara kızlar ve erkekler herhangi bir yaş sınırı gözetilmeksizin alınmış, onlara okuma, yazma ve aritmetik öğretilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in bir kısmı veya tamamı ezberletilmiştir.

(ii) *Modern Eğitim Kurumları.* Bunlar paralı ve yabancı dil ile eğitim yapan okullardı. Bu okullar Mısır idarecileri tarafından Avrupa taklit edilerek oluşturulmuştu. Ekonomik ve askerî değişimi sağlamak için kurulmuştu.

(iii) *Kuttablar ve İlköğretim Arasında Köprü Okullar.* Bunlar 19. yüzyılın sonunda kuttablar ve ilköğretim kademesi arasındaki boşluğu doldurmak için köprü olarak kurulmuş okullardı. Bu okullar modern sistemdeki herhangi bir seviyeye eşdeğer değildi. Bu okullar ücretsizdi. Okul programında yabancı dil yoktu. Orta öğretime geçiş yapılabilmesi için yeni sisteme göre olan ilköğretimden mezun olmak zorunluluğu vardı. Dolayısıyla bu okulları bitirenler yeni düzenlemeler yapılmıncaya kadar ortaöğretime geçememişlerdir.

(iv) *Ücretsiz Zorunlu Okullar.* 1925 anayasasının gereğini karşılamak için 1925'te kurulmuştur. Bu okullar modern olmayan ilköğretim okullarına benzemektedirler. Bunlarda ücret yoktu ve yabancı dil öğretilmemektedir.

(v) *Yabancı Okullar.* Bu okullar Mısır'a yabancı seküler ve misyoner gruplar vasıtası ile girmiştir.²⁸

Yukarıda belirtilen bu okullar üzerinde bağımsızlık döneminde bazı reform denemeleri yapılmıştır. Bunlar aşağıda sunulmuştur:

²⁴Szyliowicz, "Education and Political Development", 156-157.

²⁵ Szyliowicz, "agm.", 156-157.

²⁶Abou-Helwa, "Macro-Planning of Post", 44.

²⁷ Szyliowicz, "Education and Political Development", 158.

²⁸ Harby and el-Hadi, "Education in Modern Egypt," 428.

a-İlköğretim Reformu: Eğitimin elitist özelliği 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürmüştür. Okuryazarlığın artırılması ve birinci kademenin genişletilerek kitlelere genel eğitim verilmesi için belirgin bir çaba gösterilmiştir. 1925'te 1923'tekinden farklı olarak geleneksel okullarda eğitim ücretsiz ve zorunlu yapılmıştır. Okul kayıtlanma oranları artmıştır. Ancak, standartların düşük, fiziksel şartların ve insan kaynağının yetersiz olması ve nüfusun hızlı artışı bu teşebbüsleri etkisizleştirmiştir. Kitlelerin eğitimini birleştirmek için "modern olmayan ilköğretim okulları" ile modern ilköğretim okullarını birleştirme teşebbüsünde bulunulmuştur. 1944'te modern ilköğretim okullarının da ücretleri kaldırılmıştır. Modern olmayan okullarda öğrenim gören ve 10 yaşından küçük olan öğrencilerin modern ilköğretim okullarına geçişlerine izin verilmiştir. Bu geçişin uyumunu sağlamak için modern ilköğretim okullarının birinci ve ikinci sınıflarında yabancı dil kaldırılmıştır. İkinci adım 1945'te atılmıştır. Modern olmayan ilköğretim okullarında okumuş olan öğrencilerin modern ilköğretim öğrencilerinin girdikleri diploma imtihanlarına girmelerine izin verilmiştir. Bu öğrenciler yabancı dil imtihanından muaf tutulmuşlardır. Onun yerine Arapça dilinden ek sorular sorulmuştur. Böylece bu öğrencilere ortaöğretim seviyesinde eğitim alma yolu açılmıştır. Bu düalizm 1956'da iki okulun birleştirilmesiyle son bulmuştur. Yeni okul 6-12 yaş arası çocuklara yöneliktir. Okulun amacı kabiliyetli vatandaşlar yetiştirmek, vatandaşların yaşadıkları çevrede kişisel ve sosyal sorumluluklarını başarılı olarak yerine getirmelerini sağlamaktır. Ortaöğretim ve sonrası eğitim aşamaları 1944 senesine kadar yaygınlaştırılmamıştır. Özellikle meslekî ve teknik eğitim eksikti. Yabancı okullar elitlerin çocuklarını eğitmeye devam etmiştir.²⁹

b- Ortaöğretim Reformu: 1925'ten önce ortaöğretim okullarının süresi 3-4 sene arasında değişmekteydi. İlk 3 sene genel eğitim dersleri verilmiştir. Son 2 sene ise genel eğitim dersleri yanında fen ve matematik veya edebiyat ve sosyal çalışmalar alanlarına yönelik dersler verilmiştir. Bu okul ilköğretim ile üniversite arasındaydı. İlköğretim reformunu müteakiben 1925'te akademik ortaöğretim okullarının senelik programlarında, derslerinde ve yönetiminde birçok değişiklik yapılmıştır. Okul süresi 5 senede sabitlenmiştir. 1935'ten itibaren bu seviye okul programları için ağır eleştiriler yapılmıştır. Eleştiriler daha çok ilk 3 seneki temel dersler ile sonraki alan dersleri arasında, mühim fakültelerin ihtiyaç duyduğu öğrenci karakteri ile yetiştirilen öğrenci karakteri arasındaki dengesizlik üzerine olmuştur.³⁰ Bu eleştiriler üzerine 1944'te eski eğitim kanunu kaldırılarak yeni eğitim kanunu kabul edilmiştir. 1944 eğitim yasası üzerinde İngiltere ve Galler'in etkisi vardı. Aktif öğrenme ilkesi yerleşti. Okullar ve kütüphaneler laboratuvarlarla desteklendi.³¹ Bu kanuna göre ilköğretimi bitiren her öğrenci ortaöğretime girebilmiştir. Açık kontenjan sağlanmıştır. Ortaöğretimde 4 yıllık genel eğitimden sonra ortaöğretim diploması imtihanı yapılmıştır. Bu imtihan alan derslerinden yapılmıştır. İmtihanı geçenler 1 sene edebiyat, fen veya matematik bölümlerinden birine devam etmeye hak kazanmışlardır. Bu senenin sonunda alan derslerinden imtihana tabi tutulan öğrencilerden muvaffak olanlar aldıkları diploma ile üniversiteye kabul edilmişlerdir. Ortaöğretim okullarının organizasyonu 1949'a kadar böyle devam etmiştir.³² Bu okul diplomasının alınması sadece bürokrasiye girmeye değil orada başarılı olmaya da hizmet etmiştir. Kısa sürede mezun miktarı talep edilen miktarı aşmıştır. 1937'de 110 bin kişi işsiz kalmıştır.³³ 1949'da yeni bir ortaöğretim reformu başlatılmıştır. Öğrenciler ortaöğretime 12 yaşlarında girmektedirler. 16-17 yaşlarına kadar alan dersleri görmezlerdi. Bunu ortadan

²⁹ Szyliowicz, "Education and Political Development", 158.

³⁰ Harby and el-Hadi, "Education in Modern Egypt", 429.

³¹ Hammad, "Some Notes on Education", 308.

³² Harby and el-Hadi, "agm", 429-430.

³³ Szyliowicz, "agm", 158.

JHS
130

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

kaldırmak için sözü geçen reform kapsamında, 1949'da ortaöğretim 2 kısma bölünmüştür. İlk 2 yılda öğrencilere genel dersler, son 3 yılda ise alan derslerinin verilmesi planlanmıştır. Ne var ki, bu yasa 1953'e kadar etkili bir şekilde faaliyete geçirilememiştir.

c- Üniversite Reformu: 1925'te bazı yüksekokullar yeniden organize edilmiştir. Mısırlı Üniversitesi, şimdiki adıyla Kahire Üniversitesi, açılmıştır. 1942'de İskenderiye Üniversitesi kurulmuştur. 1950'de Aynü's-Şems Üniversitesi Kahire'de öğretim hayatına başlamıştır. Bunu Asyut Üniversitesi izlemiştir. Üniversiteler sanayileşme trendi sonucunda daha çok ihtiyaç haline gelmiştir. Nitelikli Mısırlı personel sağlamak maksadıyla sanayi, ticaret ve ziraat fakülteleri kurulmuştur. Eğitim reformları El-Ezher'i de etkilemiştir. El-Ezher 1930'da modern sisteme adapte edilerek 3 seviyeli eğitime geçmiştir. Tabiiî bilimler ve yabancı diller dilbilim ve dinî derslere eklenmiştir. El-Ezher'de meydana gelen değişimler kendi öğrencilerinin taleplerine verilen cevaplar sonucunda oluşmuştur. Ülkeye öğretmen ve dinî liderler sağlama konusundaki işlevini sürdürmeye devam etmiştir.³⁴

Modernistler 1927'de dinî eğitim kurumlarını kontrol altına almak için meclisi harekete geçirmişlerdir. Saray ve ulemanın birlikteliği hareketin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. El-Ezher dinî gelenekçiliğin kalesi olmaya devam etmiştir. Ancak daha sonraki dönemlerde reformlardan uzak kalamamıştır. Şeyhlerin reforma tabi tutulması, yeniden düzenlemeler ve yeni derslerin eklenmesi el-Ezher'de büyük bir savaşa neden olmuştur. Reforma tabi tutulan programlardan mezun olanlar ile önceki mezunlar arasındaki ayırım gittikçe büyümüştür. Sünnî akideye muhalif, dinde reformu savunan mezunlar vermeye başlamıştır. Taha Hüseyin ve benzerleri gibi reformcuların çeşitli teşebbüsleri eğitim sistemine kalite ve verimlilik getirememiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun hedefi memurluk kariyeri olmuştur.³⁵

4. Millî Cumhuriyet Dönemi

1952'ye kadar Mısır sosyal, politik ve kültürel olarak bütünlüğünü oluşturamamıştır. Elitler ve kitleler arasında eğitim temelli derin ayrımlar vardı. Kırsal ile şehirlerde yaşayanlar arasında, dinî eğitim sisteminden mezun olanlar ile seküler eğitim sisteminden mezun olanlar arasında dünya görüşü bağlamında farklılıklar oluşmaktaydı. Yüksek eğitim kurumlarında genişleme, entelektüellerin de kendi içlerinde bölünmelerine, yeni grup entelektüellerin oluşmasına sebep olmuştur.³⁶

1952 ihtilali neticesinde millî hedefler daha net tanımlanmıştır: 1-Demokrasinin bir hayat ve yönetim sistemi tarzı olarak benimsenmesi. 2- Bütün insanların yaşam standartlarının yükselmesi ile ekonomik ve sosyal eşitliğin gerçekleşmesi. 3-Ulusal dayanışmanın kuvvetlendirilmesi ve Arap milliyetçiliğinin fark edilmesi. 4-Dünya politikasında müspet tarafsızlığın sergilenmesi ile barışın sürdürülmesi.

Bu hedeflerin eğitim hedeflerine yansımaları şöyle olmuştur: 1-Eğitim demokratikleştirilmelidir. 2-Eğitim ekonomik verimliliği sağlamalıdır. 3-Eğitimde adem-i merkezîyetçi yapılanmaya geçilmelidir. Bu kapsamda yetkiler merkezden, Millî Eğitim Bakanlığı'ndan alınıp yerel idarelere verilmelidir. Okullara yönetim ve malî işlerde özgürlük verilmelidir. Okul kurulu okul işlerini yönetmelidir. Merkezî olmayan uygulamalar için Gize valiliği bölgesi pilot uygulama alanı olarak seçilmiştir. 4-Eğitim Arap milliyetçiliğini desteklemelidir. 5-Eğitim dünyayı algılamayı sağlayıcı olmalıdır.

³⁴ Harby and el-Hadi, "Education in Modern Egypt", 430-431.

³⁵ Szyliowicz, "agm", 158.

³⁶ Szyliowicz, "agm", 158.

JHS
131

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

1953'te eğitim reformunda ortaöğretim reformu merkezdedir. 1953 tarihli ve 210 numaralı yasa ile ilköğretim ile ortaöğretim arasında yeni bir eğitim kademesi oluşturulmuştur. Yeni kademe 4 senelik modern ilköğretim okulu I. kademeyi takip eden ve aynı zamanda ortaöğretime hazırlık kademesi olmuştur. Bu ise problem oluşturmuştur. Çünkü yeni kademenin ilk iki senesi modern olmayan ilköğretimin beşinci ve altıncı sınıflarına denk gelmiştir. Böylece modern olmayan ilkokulun ortaöğretim ile ilişkisi belirsiz ve karmaşık hale gelmiştir.³⁷ 1956'da yeni anayasa ilan edilmiştir. Bu anayasada kamu eğitim sistemi, üniversite öncesi 3 aşamadan oluşturulmuştur. Büyük çocuk kitlelerine yaygın eğitim programı sunulmuştur. Eğitim herkese açılmış ve ücretsiz yapılmıştır. Zorunlu eğitime katılabilme yaşı en az altı olarak belirlenmiştir. Prensipte olarak bu okulların normal şartlarda karma eğitim vermesi kararlaştırılmıştır. Sadece zorunlu durumlarda ayrılabilmesi belirtilmiştir. Yasa zorunlu eğitim çağındaki çocukların sayılarının tespit edilmesini, eğitime katılmayan çocukların velilerinin cezalandırılması için Sağlık Bakanlığı, Kırsal ve Belediye İşleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Eğitim Bakanlığı'nın işbirliğini sağlamıştır. Yeni düzenlemede ilkokulu başarılı olarak tamamlayamadan 14 yaşına basan öğrencinin eğitim dışına çıkarılması kararlaştırılmıştır. Böylece eğitime katılmak için eşit hakka sahip olan diğer çocuklara sarf edilecek emek, para ve zaman kaybının önlenmesi düşünülmüştür. Özel yetenekli çocuklara da temel eğitimde aynı haklar verilmiştir. Eğer eğitimleri için yeterli tesisler varsa onlara uygun fırsatların sağlanmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. İlköğretimi bitirdikten sonra öğrenciler için 2 alternatif eğitim sunulmuştur: Akademik veya meslekî eğitim. Çoğu öğrencilerin eğilimi, -ailelerin etkisinde kalarak-, akademik eğitime devam etme yönünde olmuştur. Bu durum akademik ortaöğretime ve üniversitelere talebin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu nedenle okul hiyerarşisinde denge bozulmuştur. Devletin mezunların işsizliğini önleme çabası meslekî istihdamın memur istihdamına göre ihmal edilmesiyle sonuçlanmıştır. 1956 senesi kanunu 2 eğitim ilkesine vurgu yapmıştır: İlköğretim sonrası eğitimin farklılaşması ve öğrencilerin kendi ilgi ve yeteneklerine göre dağılımlarının yapılması. Ortaöğretimden bağımsız olan ilköğretim ikinci kademe eğitimi 6 türe ayrılmıştır: Genel (akademik), endüstriyel, tarım, ticaret, kız teknik okulu, ilköğretim sonrası. Bunlar 3 yıl süreli okullardır. Genel ikinci kademeye gitmek isteyen öğrenci genel kültür, Arap dili ve matematikten sınava girip geçmek zorundaydı. Bu sınavın amacı öğrencinin bir sonraki eğitime devam etme yeteneğinin ölçülmesiydi. Bu okulun en büyük amacı öğrencilerin sosyal, entelektüel ve uygulamalı faaliyetlerde gelişmelerine yardımcı olmak için çeşitli fırsatlar sağlamaktı. Okul türlerinin bu şekilde belirlenmesinin temel felsefesi öğrencilerin 12 yaşından sonra yeteneklerinin artarak genişlemesi ve detaylandırıldığı anlayışı olmuştur. Programın hedefi öğrencilerin yeteneklerini ve ilgilerini keşfetmek ve böylece doğru ikinci kademe okuluna rehberlik etmektir.

Meslekî ikinci kademe meslekî testi geçen öğrencileri kabul etmiştir. Bu okullar öğrencileri meslekî ve kültürel dersler için eğitmeyi planlamıştır. Öğrencilerden bu iki tip eğitime uygun olmayanlar 3 yıl süren ilköğretim sonrası uygulama okullarına gönderilmişlerdir. Bu okullar öğrencileri yetenekleri bağlamında çevrenin ihtiyacının duyduğu hizmetlere hazırlamışlardır. Bu okul türü özellikle yarı vasıflı işgücü sağlamak için tasarlanmıştır. Öğrencileri gündelik yaşamın mücadeleleriyle başa çıkabilecek becerilerde yetiştirmeyi hedeflemişlerdir. Öğrencilerden genel ikinci kademe sertifikası alanlar genel ortaöğretime; ticarî, ziraî, endüstriyel veya fen eğitimi veren meslekî ortaöğretime; endüstriyel mekanik okulu, dekorasyon endüstrisi okulu ve tekstil okullarına; öğretmenlik için genel ve kırsal okullar ile fiziksel eğitim okuluna, sosyal ve sağlık turizmi okuluna

³⁷ Harby and el-Hadi, "Education in Modern Egypt", 430-431.

JHS
132

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*

girebilmişlerdir. 1956 yasasına göre, ikinci kademe okulları, ortaöğretimden ayrıydı. Her birinin kendi karakteristiği ve hedefleri vardı. Entelektüel yeteneği olan öğrenciler genel ortaöğretime alınmışlardır. Ortaöğretimin ilk senesi genel dersler verilmiş, sonra edebiyat veya fen bölümleri seçtirilmiştir. Bu okul üniversiteye açılan kapı olmuştur. Bu okullar ayrıca diğer tip eğitime girebilme hakkı da vermiştir. Meslekî ortaöğretim okulları, öğrencilerini genel veya meslekî ikinci kademe okullarından almıştır. Bu okullardan mezun olanlar endüstri, ziraat veya ticaret alanlarında çalışabilmişlerdir. 1957’de ortaöğretim meslek okullarının dönüştürülmesine karar verilmiştir. Akademik okulların amaçları onlara da yüklenmiştir. Böylece meslek mezunları üniversitelere girerek yüksek derecede uzmanlaşmalarının sağlanması hedeflenmiştir. Meslekî eğitimin yeniden organize edilmesinin temel nedeni endüstriye yönelik eğilim, milli ekonominin yabancı tesirinden bağımsızlaşmasının hedeflenmesi ve etkili iş gücüne ihtiyaç duyulması olmuştur. Bu durum üniversite eğitiminin yaygınlaşması yönünde baskı yapmıştır. 1957 itibarıyla 4 üniversite bulunmaktaydı: Kahire, İskenderiyye, Aynü’ş-Şems ve Asyut Üniversiteleri. Bunların yanında başka yükseköğretim kurumları da vardı. Farklı alanlarda eğitim vermekteydiler. Bu bağlamda Ezher seküler sistemden bağımsız olarak faaliyet sürdürmekteydi.³⁸

Cemal Abdulnasır (1954-1970) seküler ve dinî eğitim almayı serbest ilan etmiştir. Ülkenin kapılarını eğitim amaçlı bütün diğer Müslüman ülkelerin vatandaşlarına açmıştır. Yurt dışına, diğer Müslüman ülkelere öğretmenler ve eğitim sorumluları göndermiştir. Geniş ölçekte okullar ve üniversiteler açıp personel istihdam etmiştir. Eğitim 1960’larda ekonomik değişimleri destekleyen bir araç olarak kullanılmıştır. Eğitim 1970’lerde kurumsallaşmasını tamamlamıştır. 1961–1965 ve 1966–1970 yılları için hazırlanan kalkınma planları yükseköğretimi bitiren herkese iş garantisi vermiştir. 1960’ların sonlarında İslâmî değerlerin ve demokratik ideallerin öğretilmesi eğitimin odağı olmuştur. Nâsır dönemi eğitiminin genel karakteristiği milliyetçi Arap sosyalizmidir. İslâmî değerlerin Mısır tarzında yorumlanması bu eğitimin temel taşlarını oluşturmuştur. Yönetim seküler eğitim ile birlikte dinî eğitimi de geliştirmiştir. Bir sonraki lider Enver Sedat, Abdulnasır’ın eğitim modelini takip etmiştir.³⁹

1974 senesinde “Kasım Belgesi” yayımlanmıştır. Belgede eğitim alanlarında çeşitliliğin sağlanması, eğitimin kalkınma faaliyeti kapsamına alınması ve eğitimde çevre şartlarına dikkat edilmesi vurgulanmıştır. Bu çerçevede eğitim siyaseti, poli-teknik eğitim, evrensel eğitim ve temel eğitim formülü gibi yeni formüllerin üretilmesine yönelmiştir. 1979’da Bakanlıkça hazırlanmış Mısır Eğitiminin Geliştirilmesi ve Yenilenmesi adlı Çalışma Belgesi ilan edilmiştir. Bu belge incelenmesi için bütün popüler, politik kişilere, ticarî birliklere, üniversitelere, yerel otoritelere, kültür ve ekonomi uzmanlarına, eğitimle ve eğitim reformlarıyla ilgilenen herkese sunulmuştur. Onlardan aldıkları geri bildirimleri birleştirerek “Mısır’da Eğitimin Geliştirilmesi ve Yenilenmesi: Politika, Planlar ve Program Uygulamaları” adlı bir eğitim reformu hareketi başlatılmıştır.⁴⁰ Proje önce Ulusal Demokratik Parti Kongresi, sonra da Bakanlık Hizmetler Komitesi’nce onaylanmıştır. Ardından 5 yıllığına tamamlanmak üzere faaliyete geçmiştir. Bu hareketin yasal dayanağı 1981’de 139 sayılı ile yayımlanan Eğitim Kanunu olmuştur. Buna göre temel eğitim, birinci kademe olan ilköğretimi ve ilköğretim ile orta öğretim arasında yer alan ikinci kademeyi içerisine alacak şekilde genişletilmiştir. Zorunlu eğitim 6 seneden 9 seneye çıkarılmıştır.⁴¹ 139 sayılı kanunun 3. maddesiyle okul öncesi çocuk eğitiminin yayılması programının ilkelerinden biri olarak belirlenmiştir. Genişleme, bölgesel

³⁸ Harby and el-Hadi, “Education in Modern Egypt”, 423-426.

³⁹ Ferguson, “Egypt”, 386-388.

⁴⁰ Dahawy, “Pre-school Education in Egypt”, 12.

⁴¹ Abd al-Ghane, *Al-Tarbeya al-Mukarana wa al-Alfeyya*, 524.

JHS
133

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*

ayrıntılar, binaların kapasiteleri, teçhizat, sağlık gereksinimleri, denetim için personel, okul sistemi, programlar, kabul için önkoşul planları ve ücretler belirlenmiştir. Bütün sorumluluklar, kurucu ve düzenleyici kuvvet Eğitim Bakanlığı'nın olmuştur. Kanun tarafından desteklenen yeniden organizasyon planının öncelikleri önemli derecede yerine getirilmiştir.⁴²

1980'lerde üniversite mezunlarının %30'u açıkta kalmıştır. 1982-1987 arasındaki ilk stratejik kalkınma planı, işgücünü ve üretimi eğitim programları vasıtasıyla artırmaya yönelmiştir.⁴³ Eğitim Bakanlığı 1989'da "Mısır'da Eğitimin Geliştirilmesi, Siyaset, Strateji ve Eğitimi Kalkındırma Projesi" adlı bir belge yayımlamıştır. Bakanlık bu belgede Mısır eğitim sisteminin amaçlarını yeniden belirlemiştir. Buna göre, geleceğin zorluklarına meydan okuyabilecek kudretli Mısırlı kimliğini sağlamlaştırmak, Mısırlı kimliğinin Arap-İslâm yönünü sağlamlaştırmak, bazı sosyal değerleri aşılacak ve genelleştirmek ve üretken bir toplum oluşturmak amaçlanmıştır. Eğitimin millî güvenlik sorunu, hayatta kalma, kalkınma ve Mısır için millî proje olduğuna, bu sebeple eğitimde fırsat eşitliği ilkesi gerçekleştirilmesinin zorunluluğuna, bunu gerçekleştirmek için de Mısırlı aileler üzerindeki eğitimin maddi yükünün hafifletilmesi gerekliliğine dikkat çekmiştir. Ayrıca şu kararların alındığı da ilan edilmiştir:

- Demokratik süreç desteklenmeli, bu bağlamda eğitim kararları alınırken halkın bu kararlara katılımı sağlanmalıdır.
- İleri teknoloji eğitim alanına sokulmalı, bilime ve bilgiye ulaşım kolaylaştırılmalı, bu alanda yeni beceriler kazanılmasına yardım edilmelidir.
- Öğretmenlere meslekî gelişimlerini gerçekleştirme imkânı sunulmalı, onların ekonomik ve sosyal şartları düzeltilmelidir.
- Öğrencilerin özel sektöre ve iş sektörüne katılabilmeleri için fırsat sağlanmalı, öğrencilerin önündeki fırsatlar artırılmalıdır.
- Temel eğitim aşamasında özel ihtiyaç sahibi öğrencilere ihtimam göstermelidir.
- Toplumsal sağlığın gelişmesine önem verilmelidir.
- Herkes için eğitim ilkesi gerçekleştirilmelidir.⁴⁴

Bu planı uygulama çabası ile birlikte üniversite öncesi okullaşma %27, üniversite okullaşması %6 ve okul sayıları %14 artmıştır. Bir sonraki plan "Eğitim için Ulusal Strateji Planı" 1988-1992 seneleri için hazırlanmıştır. Planının en büyük amacı eğitimi teşvik etmektir. Gelişen ekonomiye gerekli insan gücünü sağlamak amacıyla özellikle teknik eğitime önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kitlelerin insan hakları değerleri ile donatılması, zihnen, fiziken, ruhen geliştirilmesi, yüksek rasyonel becerilerinin geliştirilmesi, yüksek eğitilmiş ve becerili vatandaşlar oluşturarak üretken bir toplumun yapılandırılması, topluca bireysel gelişimlerin sağlanması ve bir bilim adamları nesli hazırlanmasının başarılması eğitimin genel hedefleri olarak belirlenmiştir. Ayrıca, planın içeriğinde şunlar da bulunmaktaydı: Kızlar için tek sınıflı kırsal ve kamu okullarının kurulması, hizmet içi öğretmen eğitimine başlanması, ilköğretim ve ortaokulların programlarının, ders ve öğretmen kitaplarının gözden geçirilmesi, bilgisayar satın alma, uzaktan öğretim sistemi, öğretmen eğitiminde video konferans sisteminin kullanılması, *multi-medya* öğretim materyalleri ile modern teknolojilerin yaygınlaştırılması, imtihan ve eğitim değerlendirmeleri için Ulusal Merkez'in

⁴² Dahawy, "agm", 13.

⁴³ Ferguson, age, 386.

⁴⁴ Abd al-Ghane, *Al-Tarbeyya al-Mukarana wa al-Alfeyya*, 524.

JHS
134

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

kurulması, okulöncesi eğitim kurumlarının Eğitim Bakanlığı'na transfer edilmesi, okul öncesi öğretmenleri için eğitim verecek profesyonel birimlerin kurulması, okul öncesi materyallerini geliştirme için bir merkez kurulması.⁴⁵

Eğitim Kalkınma Planı kanunlarla ve kararnamelerle uygulanmaya çalışılmıştır. 9 yıllık zorunlu eğitim 8 yıla indirilmiştir. Akademik yıl 30 haftadan 38 haftaya çıkarılmıştır. Öğrenme engellilerinin öğretmenleri için yeni eğitim programı geliştirilmiştir. Bir iki sınıflı okullar için fonlar tahsis edilmiştir.⁴⁶ Genel olarak değerlendirildiğinde 1991'de okul çağ nüfusunun %91'i okullara kayıtlanmıştır. Bu rakam okulu terk edenlere ve sınıfta kalanlara uyarlandığında kayıt rakamı %84'e düşmektedir. 1993'te devlet okullarında 13,8 milyondan fazla kayıtlı öğrenci vardı. Bu sayı 5 yılda 5 milyon artmıştır. Bu, okul çağ nüfusunun %88'ine eşitti. Bu oranın %94'ünü erkekler, %82'sini kızlar oluşturmuştur. Bir sonraki eğitim planı 1992 ile 1997 yılları arasını kapsamıştır. Plan eğitim programları ile ilgiliydi. Bu kapsamda eğitimin teşviki, okulların ve üniversitelerin güncellenmesi, geliştirilmesi, okula kayıt yaptırmayanları ve ilköğretimi terk edenler için okul dışı programların geliştirilmesi öncelikli hedefler olmuştur.⁴⁷ Ancak 1992 senesinde Mısır'da büyük bir deprem olmuştur. Okulların birçoğu ağır hasar nedeniyle eğitim dışı kalmıştır. Bunun üzerine 1990'larda eğitim bütçesi %240 artırılmıştır. 1992-2005 seneleri arası 14 bin yeni okul yapılmıştır.⁴⁸ 1980'lerde ve 1990'larda yapılan reformlar meslekî okulların sayısını artırmaya yönelmiştir. 1999 öncesinde ikinci kademe öğrencileri, yani 7.-9. sınıf öğrencilerinin %65'i meslekî ortaöğretim okullarına diğerleri de akademik ortaöğretime girmişlerdir. Meslekî okulların öğrencilerinin üniversiteye girme ihtimalleri çok azdı.⁴⁹ 2000'de öğrenimde kalite kavramı Bakanlığın literatürüne girmiştir. Kaliteyi desteklemek için 2003 senesinde "Mısır'da Öğrenim için Millî Standartlar" ilan edilmiştir. 2002'de adem-i merkezîyetçilik uygulamasına geçilmiştir. Bu kapsamda valiliklere eğitim bakanlığı yetkileri verilmiştir. 2005'te bütün valiliklerde bu uygulamaya geçilmiştir.⁵⁰

Sonuç

Günümüz Mısır eğitim sisteminin temelleri tedricen küreselleşen modernleşmenin Mısır'ı 19. yüzyıl başarılarında zorunlu şekillendirmesiyle atılmıştır. Geleneksel sistemlere sahip olan yönetimlerin modernizasyon sürecinde ilerlemiş olan devletlerin baskısı altına girmeleri bu sistemlerin itidalli değişimini manipüle etmiştir. Mısır'ın söz konusu değişiminde hem Osmanlı Devleti'nin kontrolünden sıyrılma hem de Avrupa Devletlerinin saldırılarına karşı koyma iradesi etkili olmuştur. Modern çağda hayatta kalmanın ve iktidarın hıza ve cebr aygıtlarına sahip olanlara ait olduğu Mısır Valisince de anlaşılmalıdır. Mevcut baskının yoğunluğu dönüşümün yukarıdan aşağı yönde olmasından başka bir çareyi düşündürmemiştir. Mısır'da kısa vadede etkili olacak pragmatik dönüşümler ilk olarak orduda başlatılmıştır. Bu

⁴⁵ Ferguson, "Egypt", 386-388.

⁴⁶Wuzara al-Tarbeyya wa al-Ta'lem, *Al-Khetta al-Estratajeyya al-Qawmeyya le-Eslah al-Ta'lem Qabl al-Jame'a fe Mesr.* (al-Kahera:2007): 33-35.

⁴⁷ Ferguson, "Egypt", 388.

⁴⁸Wuzara al-Tarbeyya wa al-Ta'lem, *age*, 33-35.

⁴⁹Nagwa Megahed and Mark Gingsburg, "Voices of Teachers in Academic and Vocational Schools: Perceived Consequences of Secondary Education Reform in Egypt"(Paper presented at the Annual Meeting of the Comparative and International Education Society, Orlando, Florida, March 6-9, 2002.

⁵⁰Wuzara al-Tarbeyya wa al-Ta'lem, *age*, 33-35.

JHS
135

*History
Studies*

Volume 6
Issue 1
January
2014

dönüşümlerin beslenmesi ve sürekliliği ise buna uygun eğitimin yapılandırılmasını gerekli kılmıştır. Eğitimin seviyelerinin yapılandırılmasında da yukarıdan aşağıya doğru hareket gözlemlenmiştir. Geleneksel eğitim ile modern seküler eğitim düalist bir görünüme sebep olmuş, eğitim önce elitlere sunulmuştur. İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında yapılan 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması'yla Mısır ekonomik bakımdan çökertilmiş ve reform süreci yavaşlatılmıştır. 1860'larda sivil eğitiminde modernleşme başlamıştır. Ancak, Mısır 1882'de fiilen İngiliz hâkimiyetine girdiğinde eğitimin modernleşmesi durdurulmuştur. Bu kapsamda Ezher'in geleneksel sünî yapısını bozma faaliyetleri de tam olarak başarıya ulaşamamıştır. Mısır'ın 1922'deki bağımsızlığını müteakip eğitim kitlelere bir hak olarak sunulmuştur. Eğitimin yapılandırılma süreci tekrar canlanmış reformlar birbirini takip etmiştir. 1952'den sonra yükseköğretimde belirgin bir gelişme olmuştur. Eğitim reformları devam edegelmiştir. Seküler ve dinî eğitim beraber işlemiştir. Bu ise halk arasında derin ayrımların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Hüsnü Mübarek döneminde bu ayrımın giderilmesi için seküler politikalara ağırlık verilmiş, dinî eğitime ayrılan payın azaltılması yolu tercih edilmiştir. Arap baharına (!) sahne olan ülkelerden biri olan Mısır istikrarsızca rotasını çizme çabası içerisindeydi.

Kaynaklar

Abou Helwa, A. A. *Macro-Planning of Post Secondary Education: A Strategic Plan for Egypt's Human Resource Development in a Period of Transition*. Ph.d. Dissertation. Kansas State University, United States, 1984. From Dissertations & Theses: Full Text (Publication No. AAT 8415639). [Erişim Tarihi: 29 Kasım 2010].

Abd al-Ghane, A. *Al-Tarbeyya al-Mukarana wa al-Alfeyya al-Salesa wa al-Aydeyolojiyya wa al-Tarbeyya wa al-Nezam al-Alame al-Jaded*. (al-Kahera: Dar al-Fekr al-Arabe, 2000).

Bernal, M. *Kara Atena*. (Çev. Ö. BUZE). İstanbul: Kaynak Yayınları, 1987.

Dahawy, B. M. "Pre-school education in Egypt, Oman and Japan: A Comparative perspective," *Journal of Education and Development* 3, (1993): 1-39.

Ferguson, R. M. "Egypt", *World Education Encyclopedia: A survey of Educational Systems Worldwide*. Vol.1, (2002), ss. 384-402.

Hammad, S. "Some Notes on Educational Change in Egypt," *Journal of Educational Sociology* (29) 7 (1956): 305-308.

Harby, M. K. ve al-Hadi A. "Education in Modern Egypt," *International Review of Education* (4) 4 (1958): 423-439.

Helme, M. K. *Estratejeyya tatver al-Tarbeyya al-Arabeyya, al-Namuzaj al-Misre le-estratajeyya, al-ta'lem, nadwa ettehad el-muallemen al-Arab*. Al-Kahera: Jamea al-Duwal Arabeyya, 1994.

Kinsey, D. C. "Colonialism and Education," *Comparative Education Review*. (15) 2 (1971).

Megahed, N. Gingsburg, M. "Voices of Teachers in Academic and Vocational Schools: Perceived Consequences of Secondary Education Reform in Egypt", *Annual Meeting of the Comparative And International Education Society, March 6-9, 2002, Orlando, Florida* <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED473255.pdf> [ET: 11.10.2008].

JHS
136

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

Salama, I. H. "Cross-cultural Factors in Education of Underdeveloped Regions," *Journal of Educational Sociology*. (29) 7, (1956), ss. 305-308.

Szyliowicz, J. S. "Education and Political Development in Turkey, Egypt, and Iran," *Comparative Education Review*. (13) 2, (1969), ss. 150-166.

Wuzara al-Tarbeyya wa al-Ta'lem, *Al-Khetta al-Estratajeyya al-Qawmeyya le-Eslah al-Ta'lem Qabl al-Jame'a fe Mesr*. Al-Kahera: Wuzara al-Tarbeyya wa al-Ta'lem, 2007.

JHS
137

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*